

I-5 Systemen willen hun bestemming bereiken

Dat systemen hun bestemming willen bereiken komt veel meer naar boven bij organisaties, hoe groot of hoe klein ze ook zijn, dan bij familiesystemen. Bestemming is wat meer dan doel. Noem het het lot van de organisatie. Daarbinnen kunnen mensen vóór en mét de organisatie allerlei doelen hebben.

Een mens sterft als hij of zij aan haar of zijn eind is. Tja, en waardoor wordt dat eind eigenlijk bepaald? Een organisatie eindigt als die zijn bestemming heeft bereikt.

Een organisatie verandert iets in de samenleving. En op een gegeven moment is dat klaar. Hoe lang dat duurt hangt natuurlijk erg af van het soort organisatie en hoe de samenleving eruit ziet.

Dat organisaties iets in de samenleving willen bewerkstelligen betekent dat organisaties een richting hebben. Én dat ze iets scheppen, een scheppende of creatieve kracht bezitten. Voortdurend maken organisaties iets nieuws. Niet alleen omdat dat de beste marktstrategie is, maar misschien ook omdat het verschijnsel organisatie is ontstaan om de samenleving mee te helpen vormgeven. Organisaties zijn als het ware in dienst genomen door een grotere scheppende, evolutionaire kracht.

Dat betekent dat je een organisatie kunt zien als een bundeling van scheppende krachten die allemaal een bestemming willen bereiken. Stel je maar eens voor: als jouw werk dat je doet, die scheppende kracht die door jou heen vloeit, geen uitwerking ergens in deze wereld zou hebben, dan zou je werk al snel een dooie boel worden. ‘Zingeving’ is het gevoel dat dicht bij het verschijnsel komt dat je werk z’n bestemming kan bereiken. En je voelt ook wel aan dat dat op een ander vlak ligt dan het bereiken van je doelen.

Jouw werk dat z'n bestemming kan bereiken, of je organisatie die z'n bestemming kan bereiken, is een andere beweging dan de uitwisseling in nemen en geven. Natuurlijk is de uitwisseling in nemen en geven van belang voor een systeem om interactie te hebben en omzet, maar dat is van een andere orde dan de zingeving van de organisatie. Eigenlijk is de bestemming van en de scheppende kracht in een organisatie eenrichtingsverkeer (in tegenstelling tot balans in nemen en geven). Je bestemming is om iets te bewerken in de samenleving. Zonder dat je daar meteen iets van terugziet of voor terugkrijgt. Ik weet nog heel goed hoe het voelde toen ik na een paar jaar lesgeven opeens besepte dat ik van veel leerlingen nooit zou weten hoe het met hen verder zou gaan. Dat ik nooit zou weten of mijn inspanningen als leraar hun bestemming zouden bereiken. En meteen nadat ik dat besepte, was het ook goed. In orde om het niet te weten. En juist dat maakt dat bewegingen in je werk en in organisaties wel hun bestemming kunnen bereiken. De bereidheid om af te zien van het willen meten van je effect op het grotere en kleinere geheel. Wel in contact te zijn met de bestemming van je werk, maar het niet opeisen. En dit is wat pretentieloze bedrijven groots maakt. Doen wat je doen moet. Niet vanuit ego, maar omdat kennelijk de samenleving je hiervoor in dienst heeft genomen. Mensen en bedrijven die met hun bestemming in contact zijn, stralen een bepaalde gloed uit.

Als je dit serieus neemt, dan zou je een organisatie kunnen zien als een maatschappelijke beweging. Hoe zouden we dan anders naar organisaties kijken?

En hoe zouden we kunnen denken over een zich ontwikkelende samenleving in dienst van grotere evolutionaire krachten, die zowel scheppende als vernietigende kwaliteiten in zich bergen?

Ik wil hier volstaan met de beschrijving van een spontaan ontstaan opstellingproces op het MIT in Boston in oktober 2011.

Met elf mensen waren we twee dagen bijeen om de mogelijke synergie van twee systeembenaderingen te verkennen. De benadering van Theory U en de benadering van Systemisch Fenomenologisch Opstellingenwerk. Het enige dat we hadden afgesproken is dat we twee dagen zouden experimenteren. In de zaal waren elf pioniers, mensen van het eerste uur van beide benaderingen aanwezig. Allemaal betrokken, aanwezig in het hier en nu, open voor wat zich aan zou dienen.

Op de tweede dag zegt Otto Scharmer dat hij graag zou willen verkennen of een opstelling kan laten zien hoe een mogelijke nieuwe fase in de samenleving eruit kan zien. Hij heeft het dan over samenleving 4.0 die naar zijn idee als antwoord op de 'emerging future' zou kunnen ontstaan. Samenleving 1.0 is een centralistische samenleving; samenleving 2.0 in zijn model een centralistische, maar verzuilde of in divisies verdeelde samenleving; samenleving 3.0 is een netwerksamenleving, en van samenleving 4.0 is het nog niet duidelijk hoe die eruit gaat zien. Otto laat zich ook drijven door de drie grote kloven die hij op dit moment in de samenleving ziet: hij noemt ze de ecologische kloof, de welvaarts kloof en de spirituele kloof.

Spontaan beginnen de elf aanwezigen representant te worden. Iemand meldt zich als representant van de mensen die onder het bestaansminimum leven. Weer iemand anders is hun moeders. Dan meldt een representant voor de aarde zich. En iemand blijkt die mensen te zijn die de neiging hebben zichzelf te vernietigen (op dit moment doden op deze planeet meer mensen zichzelf, dan dat ze anderen doden, oorlogen meegerekend!). De kerkelijke instellingen zijn aanwezig, en dan meldt onderwijs zich. Vervolgens zijn er de regeringen, de multinationals en de banken. En China meldt zich, kennelijk als een factor van toenemend belang. Een laatste element blijkt de 'emerging future' te zijn. Zonder begeleiding ontwikkelt deze opstelling zich. De mensen die de hand aan zichzelf slaan kruipen in een hoek. De mensen onder de armoedegrens in een andere hoek. De kerkelijke instellingen zijn lange tijd als verlamd. De regering gaat op een stoel staan, de multinationals als antwoord op

een tafel, en de banken houden nauwkeurig zowel de multinationals als de regering in de gaten. Onderwijs probeert met vele elementen contact te leggen, maar krijgt gedurende de hele opstelling nauwelijks gehoor en geen stabiele plek. China is buitengewoon aanwezig, maar beweegt weinig.

Omdat ik zelf de multinationals representeer, is het het meest makkelijk te vertellen vanuit dat perspectief wat er gebeurde in de loop van het proces. Allereerst keek ik neer op de regeringen, en eigenlijk ook op de banken, zonder dat laatste te laten merken. Maar een constante factor was dat ik gedurende de hele opstelling ervan overtuigd was oprecht iets goeds te doen voor de samenleving. De andere constante factor was dat mijn aandacht ging naar plekken waar levendigheid ontstond. Daar lagen mijn kansen. Mijn belangrijkste waarde was mijn autonomie, want daar kon ik bewegingsvrijheid mee houden. Mijn angst was niet meer nodig te zijn of verlaten te worden en niet meer mee te kunnen doen in het geheel. Op een gegeven moment kwam er een verandering in de hele opstelling toen het element van de emergent future, dat zich lang afzijdig had gehouden, iets begon te doen. Lange tijd was het onduidelijk wat, maar er leek een probleem met water te zijn. En op een gegeven moment begon de emergent future kleine bekertjes water uit te delen. En toen veranderde er wat in het geheel. Haast onmerkbaar maar onmiskenbaar. Achteraf zeiden de regeringen, de banken, de multinationals en nog enkele elementen ongeveer hetzelfde: 'Opeens beseften we dat onze rol in de samenleving zou veranderen. We wilden dat ook, al was het meer een vorm van 'ter hand genomen worden' dan een bewuste keuze. Opeens ging het ons om betekenis geven aan de samenleving. Hoe precies? Dat leek vooralsnog uit te moeten kristalliseren. Maar opeens werd het mogelijk dat de verschillende partijen elkaar weer echt gingen zien en zich het begin van een totaal andere samenwerking en samenleving gingen aftekenen'.

Daar stopten we. Na afloop heeft elk van de elementen verteld over haar of zijn reis tijdens deze opstelling. Dat duurde drie kwartier. Drie

kwartier van volle aandacht en presentie van allen. Te veel indrukken voorbij alle verhalen om in me op te kunnen nemen of hier te kunnen documenteren. Maar we hadden allemaal het gevoel een glimp van een mogelijke volgende stap in de samenleving gezien, gevoeld en beleefd te hebben.

Dus wie weet, wat zich allemaal nog kan en wil ontwikkelen en haar bestemming wil bereiken.

'Leven wil leven produceren, en dat lijkt ook op te gaan voor organisaties.'

J.J. Stam